

Görme Engellilerde Bağımsız Yaşam ve Erişilebilirlik

Sonuç Raporu

15 Ekim 2021

Çalışma Koordinatörleri

Uzman Psikolojik Danışman İbrahim Elibal

Uzman Nur Banu Öztürel

“Görme Engellilerde Bağımsız Yaşam ve Erişilebilirlik”

Sonuç Raporu

Baston yüzyıllardır görme engelliler tarafından kullanılan bir araçtır. Ancak bugün bildiğimiz beyaz baston, 1921 yılında geçirdiği kaza sonucu gözlerini kaybeden James Biggs adlı İngiliz fotoğrafçı tarafından geliştirilmiştir.

Biggs, çevredekilerin kör olduğunu anlamasını sağlamak ve kendini motorlu taşıtlardan korumak için Londra sokaklarında bastonunu beyaza boyayarak dolaşmaya başlar.

Bu deneyim o denli etkili olur ki, 1931’de Fransız Körler Örgütü, körlerin bastonunun beyaza boyanmasını ve “Beyaz Baston” adıyla simgeleştirilmesini kararlaştırır.

Bu uygulama giderek yaygınlaşır ve körlerin kullandığı baston, Beyaz Baston olarak anılmaya başlar.

Görme engelliler için baston kullanımına küçük yaşlardan başlanması çok önemlidir.

Bastonun işlevsel bir organa dönüşümüyle kendi başına gezme becerisi kazanan görme engellilerin motor becerileri daha çabuk gelişmekte, bedensel fonksiyonları sağlıklı olmakta ve özgüvenleri yükselmektedir.

Görme engellilerin hayatını kolaylaştırmaya yönelik bu yıl “Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu” ve “Eğitimde Görme Engelliler Derneği” nin işbirliği ile “15 Ekim Dünya Beyaz Baston ve Görme Engelliler Günü”nde bağımsız yaşam ve erişilebilirlik sembollerinin hayata geçirilmesi ve farkındalık oluşturulması amacıyla bir çalışma grubu oluşturulmuştur.

Bu, çalışma grubuyla “Engelsiz Erişim” bakış açısına sahip bütün ilgililerin görüş ve önerilerinin bir araya getirilerek görme engelli bireylerin yaşamını kolaylaştıracak çözümlerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Hazırlanan bu çalışmada, görme engellilere yönelik hâlihazırda gerçekleştirilen hizmetler/uygulamalar bağlamında mevcut durum tespit edilmeye çalışılırken önümüzdeki süreçte gerçekleştirilebileceği değerlendirilen düzenlemeler/faaliyetler ekseninde görüş ve öneriler belirlenmeye çalışılmıştır.

“Görme Engellilerde Bağımsız Yaşam ve Erişilebilirlik Çalışma Grubu tarafından, görme engellilerin yaşadıkları sorunların giderilmesine yönelik çalışmalarda bulunan;

Akademisyenler, STK temsilcileri, ilgili kurum, kuruluş çalışanları, görme engellilerin kullanımına uyumlanmış araç-gereç üreten firmaların ar-ge birimleri gibi farklı disiplinlerden bireylerin görüş, değerlendirme ve çözüm önerilerini kapsayan “Görme Engellilerde Bağımsız Yaşam ve Erişilebilirlik Sorunlarının Çözümüne Yönelik ön rapor” hazırlanmıştır.

Hazırlanan bu ön raporun, 15 Ekim Beyaz Baston Görme Engelliler Günü’nde (2021) kamuoyuyla paylaşılarak, görme engellilerin hak ve özgürlük temelli erişim hakları ve bu yöndeki talepleri kamuoyuna duyurulması amaçlanmıştır.

“Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu” ve “Eğitimde Görme Engelliler Derneği”nin çatısı altında konuya hassasiyet gösteren tüm sorumlu katılımcıların desteği ile hazırlanan bu çalışmada, görme engellilere yönelik gerçekleştirilen hizmetler/uygulamalar bağlamında mevcut durum tespit edilmeye çalışılırken, önümüzdeki süreçte gerçekleştirilebileceği değerlendirilen düzenlemeler/faaliyetler ekseninde görüş ve öneriler belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu vesileyle, ülkemizde erişilebilirliği arttıracak yeniden yapılandırmaların ve sağlanacak ek hizmetlerin, toplumumuza sanıldığından da fazla getirisi olacağı düşünülmektedir.

Hazırlanan açık uçlu anket ile alanında uzman bireylerin görüş ve önerileri toplanmıştır. Çalışmamıza destek veren tüm katılımcılara teşekkürlerimizi iletiyoruz.

WEB, Uygulama Dijital Araç Gereçlerin Erişilebilirliği

Görme engelliler kamu tarafından alınan hizmet ve mal alımlarında dijital içerikli ürünlerin erişilebilir olarak kullanımında güçlükler yaşamaktadır.

- Kamu, hizmet ve satın alımlarında ihale sürecinde erişilebilirliği şartnamelerine eklemelidir.
- İhaleyi yapacak olan ilgili kamu kurumu ihale öncesinde STK, görme engelli ve alanında uzmanlaşmış kişilerden destek almalıdır.
- Kamu, özel kurum ve kuruluşların sunduğu hizmetlerin; web sayfası, yazılım, araç gereç gibi erişilebilirlikleri sağlanmalıdır.

- Dijital içerikli tablet bilgisayar, yazılımların erişilebilir olarak kullanılabilmesi için bu cihazlara erişilebilirliği sağlanmış uygulamalar yüklenmelidir.
- Görme engelli kullanıcı, bilgisayar ve akıllı cihazları ekran okuyucu yardımı ile kullanmaktadır. Hazırlanan uygulama ve web sayfaları erişilebilirlik kriterlerine uygun olmadığında kullanım güçlüğü yaşanmaktadır. Bu gibi kurumların bilgi işlemlerinde çalışan bilişimcilerin erişilebilirlik ve ekran okuyucu kullanımı üzerine yetiştirilmesi gerekmektedir.
- Özellikle yazılımların ekran okuyucuyla kullanımına yönelik doküman ve eğitim videoları oluşturulmalıdır.
- Kamu ve özel sektörlere ait Web sayfaları ve uygulamalarında erişilebilirlik sorunları bulunmaktadır. İlgili kurumlar, yeni oluşturacakları web sayfası ve uygulamaları hayata geçirmeden önce W3 erişilebilirlik kriterlerini uygulayacak ekibi oluşturmalıdır.
- Daha sonradan yapılan düzeltmeler veya eklemeler sistemin kullanılabilirliğini azaltmaktadır.
- Cumhurbaşkanlığı tarafından geliştirilen Eğitim Kapısı, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen EBA ve bakanlıkların kendi bünyelerinde kurdukları uzaktan eğitim sistemleri çeşitli açılardan erişilebilir olmakla birlikte erişilebilirlik düzenlemelerine ihtiyaçları bulunmaktadır.
- Hazırlanan web sayfalarında ve uygulamalarda yazılımcı genel olarak görselliği ön planda tutmakta, Java ve flash uygulamaları kullanılan sayfalarda ekran okuyucu yazılımı işlevsiz kalabilmektedir. Ancak görselliğin yanı sıra erişilebilir olarak hazırlanacak sayfa ve uygulamalar

toplumun her kesimi tarafından rahatça kullanılabilir olacaktır. Hazırlanacak web sayfası ve uygulamalarda W3 erişilebilirlik kriterleri özenle kullanılmalıdır. Örneğin kullanılan görsellerin alternatif metinlerinin girilmesi (görselinin alternatif "Balık tutan adam" metni) gerekmektedir.

- Erişilebilir Java'lar kullanılmalıdır. Yazma ve form alanlarının başlık, etiket, düğme gibi bölümleri metin olarak doldurulmalıdır.
- Az gören ve renk körü olan kullanıcıların sayfa ve uygulamaları kullanabilmeleri için isteğe bağlı olarak yazı boyutlarının değiştirilebilmesi, renk seçimlerinin yapılabilmesine imken sağlanmalıdır.
- Hazırlanacak görsellerin (video, grafik, tablo vb.) görme engelliler tarafından kullanılabilir olması için sesli betimleme, erişilebilir tanımlama özelliklerine sahip olması gerekmektedir.
- İçerik sağlayıcılar -kamu veya özel- içeriklerinde görme engelliler için sesli betimleme, işitme engelliler için işaret dili özelliklerini kullanmalıdır.
- Kullanılan tablo grafik harita gibi görsellerde bulunan sayı, yer ismi, tarih gibi bölümler -zamirlerle değil- açıklayıcı ifadelerle aktarılmalıdır.
- Video gibi içeriklerin oynatımında erişilebilir yazılımlar hazırlanmalıdır. Film, dizi, belgesel gibi içeriklerin sunumu sürecinde kullanıcıya sesli betimleme, alt yazı, işaret dili seçenekleri sunulmalıdır.

- İçerik geliştiricilerin daha erişilebilir içerik hazırlamaları için Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, ilgili kurum-kuruluş ve STK'ların iş birliği içinde farkındalık çalışmaları yapmalıdır. Ortak alışma ve eğitimler düzenleyerek deneyim ve birikim paylaşımında bulunmalıdırlar.
- Üniversitelerin Bilgisayar Programcılığı, Bilgisayar Mühendisliği gibi bölümlerine erişilebilir tasarım, evrensel tasarım gibi dersler konulmalıdır. Uygulama ve web sitesi geliştiricilerine evrensel tasarım eğitimi verilmelidir.
- İçerik geliştiricilere ekran okuyucu programlar tanıtılarak farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.
- Web sayfaları ve uygulamalarda güvenlik amaçlı kullanılan grafiklerin zmlenmesinde ekran okuyucu yazılımlar başarı sağlayamamaktadırlar. Web sayfaları ve uygulamalarda güvenlik amaçlı kullanılan grafik kodlarının örneğin görsel grafiğin yanı-sıra metin içeren sözcük, matematiksel işlem (3+5 gibi) yaptırılarak erişim sağlamalıdır.

Kültürel ve Sanatsal Hayata Erişim

Görme engelliler Őehir planlamasına dair yaşadıkları erişilebilirlik problemlerinden dolayı kültürel ve sanatsal alanlara erişimde sorunlar yaşamaktadırlar.

- Engelli birey, tüm toplu taşıma araçlarına kolayca erişebilmelidir. Bulunan noktayı/durağı erişilebilir olarak ğrenebilmelidir.

- Toplu taşıma araçlarının engellilerce erişilebilir olarak takip edilebilmesi, durağa yaklaşan araçların engelli bireyler tarafından fark edilmesi, araç içi ve dışı sesli uyarı sistemlerinin sorunsuz çalışması sağlanmalıdır.
- Toplu taşıma araçlarını kullanan görevlilerin engellilere yönelik farkındalık eğitimine tabi tutulmalıdır.
- Engellilerin kullandığı mobil araçlara uyumlu yazılımların geliştirilebilmesi; bina içi ve dışı noktaların tespit edilebilmesi için uygun noktalara yönlendirici levha, ses vb. konulmalıdır. (Braille ve işaret dili gibi)
- Toplu taşımada kullanılan araçların güzergâh bilgilerinin erişilebilir olarak hazırlanmalıdır.
- Kültür ve sanatla ilgili alanlardaki kamu- özel kurum ve kuruluşlarda çalışan personel engellilere yönelik farkındalık eğitimine tabii tutulmalıdır.
- Sanatsal faaliyetlere engellilerin katılımını sağlamak amaçlı erişilebilir eğitim ortamlarının hazırlanmalıdır.
- Kamuoyuna açık tüm galeri, sergi, festival, vb. etkinliklerde eş zamanlı olarak erişilebilirlik yöntemleri kullanılmalıdır.
- Müze, ören yeri vb. tarihi ve turistik mekânlarda görme engelliler için Braille sesli tanıtım cihazları ve betimlenmiş anlatımlar kullanılmalıdır.
- Bu yerlerde çalışan görevlilerin engellilere yönelik farkındalık eğitimlerden geçirilmesi sağlanmalıdır.
- Mümkün olduğu kadar müzedeki eserlere dokunulması, tehlikeli ve sakıncalı düşünülen eserlerin kopyas/replikası hazırlanması sağlanmalıdır.

- Sosyal ve kültürel hayata erişim noktasında yerel yönetimler politika geliştirirken engel gruplarıyla iş birliği içinde olmalıdırlar.

- Yerel yönetimlerin engellilere yönelik yapacakları çalışmalarda proje uygulanmaya başlanmadan projenin hazırlık aşamasında ilgili kurum, kuruluş ve STK'larla iş birliğine gitmesi gerekmektedir. Projenin tüm süreci engelli STK'larca ve engelli bireylerce desteklenmelidir

Sosyal Hayata Katılım

Toplumun birçok alanında engelliler yer almaktadırlar. Yer alan engelliler çoğunlukla kabullenilme sürecinde sorunlar yaşamaktadırlar.

- Sorunların giderilmesi ve ortadan kaldırılması için bilinçlendirme ve farkındalık eğitimleri düzenlenerek engellilik kavramı anlatılmalıdır.
- Yerleşik bazı düşünceler ise; “sen körsün okuyamazsın”, “çalışamazsın” gibi ayrımcı bir ifadeye karşılık, “evet körüm, okudum”, “çalıştım ve başardım”. “Görevimi kör olarak da yapabilirim” söylemi geliştirilmelidir. Bu tür söylemler geliştirirken de özen gösterilmelidir. Görme engellilerin neler yapabildiklerini anlatmaları, kendilerini ifade etmeleri ve kendilerini kanıtlamaları gerekmektedir.
- Kamu kurumlarında engelliler çeşitli ayrımcılıkla karşılaşabilmektedirler. Ayrımcılığa maruz kalan engelliler haklarını iyi öğrenmeli ve savunmalıdırlar.
- İlgili kanun ve yönetmelikler noter, banka, kurum ve kuruluşlarda etkili olarak kullanılmalıdır.
- Ayrımcılıkla mücadeleyi aşmak için MEB, üniversite gibi eğitim kurumlarında farkındalık eğitimleri verilmelidir.

- Ayrıca karşılaşılan ayrımcılıklarla ilgili topluma gereken eğitimleri vermek için kamu spotları hazırlanmalı seminerler düzenlenmelidir.

Medya Erişilebilirliği ve Ayrımcılık

Medyanın engellilikle ilgili de toplumsal duyarlılığın oluşturulmasında ve engellilikle ilgili algımızın şekillendirmesinde çok önemli rolü bulunmaktadır.

Medyamızda duyarlı yapımcılar ve toplumsal duyarlılıkla hareket eden medya sağlayıcıları mevcuttur. Engellilik, engelliler, engellileri ilgilendiren konularla ilgili programlar yapan, haberlere yer veren sağlayıcılarımız medya sağlayıcısı olmanın toplumsal sorumluluğunu içselleştirmişlerdir. Ancak, kimi durumda da iyi niyetle yapılan bir program veya haberin aslında farklı engellere (örneğin, fiziksel, zihinsel ve benzeri) sahip engelli toplumlar hakkında hem doğru olmayan hem de yapıcı olmayan bir toplumsal yargı yaratmayı desteklediğini de söylemek yanlış olmayacaktır.

Bazı durumlarda medyanın engellilikle ilgili dolaşıma soktuğu imajlar, söylemler, kullandığı dil, söz konusu engelli toplumları olumlu anlamda etkileyecek nitelikte olamayabiliyor.

Örneğin, Türkiye’de ve dünyanın birçok ülkesinde var olan olumsuz önyargıları pekiştirebiliyor. Engelliler; “zayıf”, “bağımlı” ya da “yardıma muhtaç” kişiler ya da “insanüstü çabalar gösteren kahramanlar” olarak resmedilebiliyorlar.

Dilin yanlış kullanımı da ayrımcılığa yol açabiliyor, toplumumuzun çoğu zaman çalışan, üreten, vergi veren, aynı ülkeye bağlılık gösteren vatandaşlarını “ötekileştirebiliyor”.

“Özürlü”, “mağdur”, “muzdarip”, “malul”, “hasta” ya da “tekerlekli sandalyeye bağlı/ mahkûm” gibi ifadelerin kullanımı bu toplumların üyelerine doğal olarak rahatsızlık veriyor.

-Medya eşitlik ve hak temelli perspektifle sorunları ele almalı, engellilerle ilgili yaptığı haber ve programlarla eşitlikçi söylemi geliştirmeli, bunun için aktif bir rol üstlenmelidir.

-Medya toplumu bilgilendirme, farkındalık ve kamuoyu oluşturma gücü ve işlevini örnek ve sağduyulu programlarla yerine getirmeli ve engelliliği ne yüceltmeli ne de küçümsemelidir.

- Engelli bireylerin medya hizmetlerinden daha etkin yararlanabilmesi için sesli betimleme ve işaret dili hizmetini verebileceği teknolojik alt yapılarını geliştirmelidir.

Eğitimde Erişilebilirlik

Görme engellilere yönelik özel eğitim okulları ve kaynaştırma yoluyla eğitim alan görme engelli öğrencilerin yaşadıkları sorunlara yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.

-Kaynaştırma yoluyla eğitim gören görme engelli öğrencilerin akranlarıyla birlikte aynı dersi beraber takip edebilmesi için her anlamda erişilebilirlik sağlanmalıdır.

-Görme engelli öğretmen ve öğrenciler eğitim süreçlerinde birçok sorunla mücadele etmektedirler.

- Akıllı tahta, tablet ve ders materyallerine erişimde kullanılan yazılımların görme engellilere uygun olmaması, içerik sağlayıcıların hazırladığı ürünlerin erişilebilir olmaması, farkındalık eğitiminin yetersiz olduğu eğitim kurumunda öğrencinin

kabul görmemesi, eğitim ortamlarının görme engelli öğrencilerin kullanımına uygun olarak hazırlanmaması, özel eğitim teknik ve yöntemlerini bilen yeterli sayıda yetişmiş öğretmen bulunmaması bu sorunlar arasında sayılabilir.

- Ders materyallerine erişimde görme engelli öğretmen ve öğrencilerin materyallerinin kamu ve özel sektör tarafından üretimi teşvik edilmeli, özellikle Braille yazı ve Braille matematik kullanımı için ders materyalleri çeşitlendirilmelidir.

- Erişilebilir eğitim videoları ve sesli ders materyalleri hazırlanmalıdır.

- Ders kitapları Braille, erişilebilir, dijital ve sesli materyal şeklinde çeşitlendirilmelidir.

-İçerik sağlayıcıların sunduğu uzaktan eğitim, video ve akıllı cihaz uygulamaları erişilebilirlik kurallarına uygun şekilde hazırlanmalıdır.

- Uzaktan eğitim sürecinde kullanılan yazılımlar, ekran okuyucu programlar ile uyumlu çalışmamaktadır. Verimli ve işlevsel kullanım için yazılımlarda kullanılan bağlantılar düğmeler grafikler videolar ekran okuyucu programlarla uyumlu olarak hazırlanmalıdır.

- Eğitim materyallerinde hazırlanan etkinliklere görme engelli öğrenciler ve öğretmenler tarafından anlaşılabilir şekilde yer verilmelidir.

- EBA'da bulunan E-Kitap, E-Dergi ve E-Dokümanlar ile interaktif uygulamalar, görme engelli öğrenci ve öğretmenlerin bilgisayar ve tabletlerinde kullandığı ekran okuyucu yazılımlarla uyumlandırılmalıdır.

-Kaynaştırma eğitimi alan öğrencilerin kabul görme sürecinin kolaylaştırılması amacıyla öğretmenlerin özel eğitimle ilgili hizmet içi eğitim programlarına katılmaları, okullarda farkındalık çalışmaları yapılmalı, ortak projeler hayata geçirilmelidir.

Üniversite Eğitiminde Erişilebilirlik

- Görme engelliler üniversite eğitim sürecinde birçok erişilebilirlik sorunu yaşamaktadırlar.

Ders materyallerine erişilebilirlik; Ders materyallerinin görme engellilere göre düzenlenip temin edilmesi gerekmektedir.

- Gönüllülük esası dışında bağımsız ve özgür çalışma ortamının sağlanması için Braille alfabesiyle basılı kitap talep edilmelidir.

- Ders materyalleri ve notları akademisyenler tarafından engelli öğrencilere verilmelidir.

- Fiziksel mekâna erişilebilirlik; Kampüs içindeki yapıların her engel grubunun ihtiyacını karşılayacak nitelikte düzenlenmesi gerekmektedir.

- Üniversitenin tüm binalarının engel gruplarına göre erişilebilirliği sağlanmalıdır. (Rampa, kabartma v.b.)

- Üniversitelerin fiziksel erişilebilirlik denetimleri yapılmalıdır.

- Kampüs içinde sosyal alanlara erişilebilirliğin sağlanması gerekmektedir.

- Akademik ön yargılar; Üniversite içerisinde akademik ve idari personellerin hizmet içi eğitim programına dâhil edilerek engelli öğrencilerin gereksinimlerine yönelik eğitim planlaması yapılması ve bunun zorunlu hale getirilmesi gerekmektedir.

Sınav Erişilebilirliği;

- Görme engellilerin sınavlarında Braille bilgisayar yardım teknolojileri ile girmelerine izin verilmelidir.

- Sınav ortamlarının fiziki erişilebilirliğine dikkat edilmelidir.
- Engelli öğrenci topluluklarında engelsiz öğrenci bulundurulmalıdır.
- Engelli öğrenci topluluklarının engellilik alanında bilinçlerinin artırılması gereklidir.
- Engelli öğrenci birimlerinin kampüs içi ve kampüs dışı engelli öğrenci oryantasyon programı hazırlaması önem taşımaktadır.
- Engelli öğrenci biriminin fiziki ve tüm erişilebilirlik koşullarının sağlanması gerekmektedir.
- Engelli öğrenci birimlerinde engellilik konusunda farkındalığı yüksek donanımlı kişiler çalıştırılmalıdır.
- Engelli öğrenci birimlerinde öğrencilerin genel sağlık durumlarına ilişkin bilgileri, beklenti ve ihtiyaçları takip edilmelidir.
- Engelli öğrencilerin istatistiksel bilgilerinin ÖSYM tarafından engelli öğrenci birimine gönderilmesi gerekmektedir.
- Üniversitede ki öğrenci toplulukları, engelli öğrenci birimi öğrenci konseyi gibi yapılara engelli öğrenciler aktif olarak katılmalıdır.
- YÖK engelli koordinasyon birimi üniversitelerle iş birliği içinde aktif olarak çalışmalıdır.

Günlük Hayata Katılımda ve Evde Kullanılan Araç-Gereçlerde Erişilebilirlik

Görme engelliler günlük yaşamda, sokakta ve evde birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Evde kullanılan beyaz eşyaların az görenlerin ve görmeyenlerin kullanımına uygun olması, mutfakta kullanılan araç gereç, tezgâh ve dolapların uyumlu olması, küçük ev aletlerinin görme engellilerin kullanımına uygun olması, evlerin mimari planlarının uyumlu olması gerekmektedir.

- Beyaz eşya üreticileri, görme engellilerin kullanımına uygun olarak Braille, büyük puntolu, dokunsal ayrıştırıcı düğmeler,

başlangıcı ve sonu olan çıt-çıt kademeli düğmeler, sesli yönlendirmeler ve akıllı cihazlarla uyumlu erişilebilir yazılımlar geliştirmelidir.

- Mutfak banyo ve tuvalet gibi kullanım alanları, görme engelli ve az gören bireylerin güvenle kullanabilecekleri şekilde düzenlenmelidir.
- Ev kazalarının en aza indirgenmesi için kombi, ocak, fırın gibi araçların kullanımlarında kolaylık ve erişilebilirlik desteği sağlanmalıdır.
- Yerli küçük ev aletleri üreticileri, ürünlerini az görenlerin ve görme engellilerin kullanımına uygun olarak tasarlamalıdır. Sesli mutfak tartısı, baskül, tansiyon, ateş, şeker ölçer vb.
  - Yerli üreticiler tarafından üretilecek ürünlerin hem fiyatı daha uygun olacak, hem de yaygın kullanımı sağlanmış olacaktır. Yerli üretimlerin yapılabilmesi sağlanan teşvikler geliştirilmelidir.
- Görme engellilerin evlerindeki yaşam ortamları, -banyo, tuvalet gibi- güvenli kullanıma uygun olmalıdır. Köşeli duvar ve ev eşyaları, pencere tasarımları yeniden uyumlanmalıdır.
  - Günlük hayatta kullanılan toplu taşıma araçları her engel grubunun kullanımına uyumlu hale getirilmelidir.
- Bina, sokak ve caddeler engel gruplarının kullanımına uygun planlanmalıdır.
- Kamu-özel kurum ve kuruluşların fiziksel ortamları ve sunulan hizmetleri erişilebilir olarak hazırlanmalıdır.
- Görme engellilere yönelik mal ve hizmet üreten kamu ve özel kurum ve kuruluşlarla farkındalık çalışmaları yapılmalı, düzenlenecek ortak toplantı çalıştay ve benzeri

çalışmalarda ihtiyaç belirleme ve üretimine yönelik süreç başlatılmalıdır.

- Kamu kurum ve özel kuruluşlarda erişilebilirliğin sağlanması, banka vb. yerlerde sıra takip cihazının, ATM'lerin görme engellilerin takip edeceği şekilde uyumlanması gerekmektedir.
- Engellilerin yaşadığı şehirde yapılacak alt yapı çalışmalarının önceden engelliye duyurulması, ilgili birimlerin bilgi akışını sağlayıcı tedbirleri alması, trafik ışıklarının görme ve işitme engellilerce erişilebilir olarak kullanımının sağlanması, yayalar tarafından kullanılan kaldırım, asansör, yürüyen merdiven, merdiven gibi bölümlerin engellilere yönelik tasarlanması ve erişilebilir olarak evrensel tasarım çerçevesinde hazırlanması gerekmektedir.

Yerel Yönetimler ve Erişilebilirlik

Engelli veya hareket kabiliyeti kısıtlı yolcuların seyahatleri esnasında karşılaştıkları sorunlar çözüme kavuşturulmalıdır. Büyükşehir Belediyesi bünyesinde bulunan ve taşıma yetkisi verilen işletmeye ait görevliler hizmet içi eğitime alınmalı, ihtiyacı olan yolcuların seyahatleri sorunsuz olarak sağlanmalıdır.

- Eğitimler uzman kişilerin gözetiminde hazırlanmalı ve verilmelidir.
- Eğitimler; engelli hakları, farkındalık eğitimi, iletişim teknikleri vb. konuları içermelidir.
- Taşıma yetkisi verilen işletmelerle yapılacak sözleşmelerde engellilerin seyahat özgürlüğünü garanti altına alacak maddeler yaptırımlarıyla beraber konmalıdır.

- Her türlü taşıma aracında sesli uyarıcı sistemi, az görenlere ve işitme engellilere yönelik gerekli ortam düzenlemeleri yapılmalıdır.
- Toplu taşıma araçlarının erişilebilir olarak hazırlanarak, deniz taşımacılığında ve raylı sistemde kullanılan araçların güvenlikleri artırılmalıdır.
- Akıllı durakların daha kullanışlı ve erişilebilir olarak hazırlanması, sayılarının artırılması gerekmektedir.
- Duraklarda bekleyen engelli ve otobüs şoförü/çağrı merkezi ile iletişim kurabilmelidir.
- Ulaşımında kullanılan kartların tüm engel gruplarına göre erişilebilir olarak hazırlanması gerekmektedir.

Sportif Faaliyetlere Erişilebilirlik

Engelli bireylerin toplumda aktif rol alabilmelerinin diğer bir yolu da spor aktivitelerine katılmalarıdır. Spor yapabilmeleri için erişilebilir salonların hazırlanması, uygun spor malzeme desteğinin verilmesi gerekmektedir.

- Engelli sporcuların çalışmalarını yapabilecekleri uygun salonlara, ihtiyaçlarını giderecek malzemelere ve alanında uzmanlaşmış antrenörlere ihtiyaçları bulunmaktadır.
- Yerel yönetimler, engelli sporcuların çalışmalarını destekleyici, sorunlarını giderici çalışmalar yapmalıdır.

Kamu Kurumları, Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum

Kuruluşları Arasındaki İş Birliği

- Özellikle Büyükşehir Belediyesi başta olmak üzere ilçe belediyeler de dâhil engelli bireyleri direk ilgilendirecek işler yapan kurumlar, engellilerin yerel sorunlarını çözüme

ulaştırması konusunda engelli meclisleri, engelli birimleri gibi oluşumlar içine girmelidirler.

- Bu oluşumlarda temsil yeteneğine sahip, engellilik konusuna hâkim, sivil toplum kuruluşları tarafından seçilen kişiler yer almalı ve alınan kararların yetkili makamlarca onaylanarak yaptırım gúcünün olması gerekmektedir.
- Yerel yönetimler, sosyal, kùltür, eğitim alanlarında yapmış olduğu bütùn faaliyetler, projeler için sivil toplum örgütleriyle iş birliği içinde yürütülmelidir.
- Engelli birimlerinde çalışan personellerin engellilik alanında yeterli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca üst düzey yöneticilere ulaşılamaması durumlarında özel kalem yetkililerinin daha duyarlı olması beklenmektedir.
- Belediyeler erişilebilirliğe uygun olmayan yapılara ve evre düzenlemelerine izin vermemeli, gerekli olan bütùn yerlerde engellilerin erişilebilirliğine uygun işler yapılmalıdır.

İstihdam Süreçlerine Erişim

Her birey gibi engelli bireylerin de çalışma hakkı vardır.

- Engelliler çalıştırılırken aldıkları eğitime göre işe yerleştirilmelidir.
- Kendi aldığı eğitime göre işe yerleştirilen engellilerin işlerini kolaylaştırıcı araç gereç desteği verilmelidir.
- Akademik eğitim almış görme engelli bireylerin eğitim aldığı alanlarda çalıştırılması istihdam için çok önem arz eder.
- Görme engellilerin hiçbir alanda iş yapamadığını düşünen işverenlerin ön yargısını kırmak için engellilik alanında gerekli eğitimlerin verilmesi gereklidir. ,

- Bu eğitimler engel türüne göre engelli bireylere uygun iş imkânı sağlanması ve görev dışı çalıştırmanın önüne geçilmesi için önemli bir adım olacaktır.
- Engelli bireyi topluma kazandırmak için çalışma alanlarının ve korumalı iş yerlerinin sayılarının artırılması önemlidir.
- Büyükşehir ve ilçe belediyelerin bünyesinde, içerisinde engelli personel çalıştırarak örnek olması amacıyla engellilere hizmet konusunda ve halka danışmanlık sağlayabilecek engelli büroları açılması gerekmektedir.
- Özel sektörde işverenlerin görme engellilere karşı ciddi önyargılarının olduğu bilinmektedir. Öyle ki görme engelli kişiye direkt olarak işe alınamayacağı bildirilmektedir.
- Yapılacak işin niteliği anlatılıp görme engelliye bunlardan hangisini nasıl ve ne şekilde yapabileceği sorulmamaktadır.
- Buna çözüm olarak; sivil toplum kuruluşlarının işverenlere görme engellilerin nitelikleri hakkında eğitimler vermeleri sağlanmalıdır.
- Aynı zamanda sivil toplum kuruluşları tarafından görme engellilerin kişisel donanımlarını arttırıcı eğitimler verilmelidir.
- Bunlar yapılırken sivil toplum kuruluşları, İŞKUR ve Belediyeler gibi kamu kurumları ile koordineli çalışılmalıdır.
- Bir öneri olarak kuruluşlardaki kotanın engel grupları arasında adil dağılımını sağlayacak bir yasa değişikliği için çalışma yapılmalıdır.

Görme Engellilerin Kariyer Planlaması

- Görme engelli gençlerin lise ve üniversite öğrenimi esnasında gidilebilen yurt dışı programları hakkında yeterli bilgisi bulunmamaktadır.

- Kaynaştırma öğrencisi olan görme engellilere konuya hakim olmadıklarından dolayı okullarındaki rehber öğretmenler doğru danışmanlık hizmetini vermemektedirler.
- Görme engelli gençlerin aileleri kamudaki kadro daralmasından habersiz olduklarından görme engelli çocukların üniversiteye gitmektense E- KPSS'ye girmesini teşvik etmekte ve hatta baskı yapmaktadırlar.
- Bunun yanlış bir tutum olduğu hususunda görme engelli gençleri ailelerine bilgilendirici seminerler verilmelidir.
- ÖSYM görme engellilerin herhangi bir bölüme girmesini engellememeli gerekli uyarlamaları yapmalıdır.
- Yapılan birçok olumlu çalışmaya rağmen üniversitelerde liselerde görme engellilerin ders materyallerin erişim sorunu devam etmektedir. Özellikle dil alanında bu eksiklik oldukça vahimdir. Bunların giderilmesi için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Özel Sektörde İstihdama Katılım

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı görme engelliler alanında çalışan sivil toplum kuruluşları İŞKUR ve Belediyeler, görme engellilerin iş alternatiflerinin arttırılmasına yönelik çözümler geliştirmelidir. Çünkü gören kişiler işten çıkartıldığında çok geniş alternatif iş olanaklarına sahiptir. Görme engellilerin ise işten çıkarılmaları ya da çıkmaları sonucunda çalışabileceği başka iş alternatifleri yok denecek kadar azdır.

Özel sektörde işverenler görme engellilerin mesleki beceri sertifikalarını görmezden gelerek görme engellileri işe almamaktadır.

Bir kanun çıkarılması için çalışmalar başlatılmalıdır. Bu mesleki sertifikası olan görme engellileri o alanda çalıştırmak

istemeyen özel sektör firmalarına görme engelli bir ay deneme zorunluluğu getirilmeli İŞKUR'a da bu denemenin yapılıp yapılmadığını kontrol etme yetkisi verilmelidir.

Üniversitede okuyan görme engellilere özel sektörün istediği kalifiye elemanın hangi donanımlara sahip olması gerektiği hakkında kariyer danışmanlığı verilmelidir.

Aynı zamanda özel sektör insan kaynakları birimi altında engellilere yönelik iş analizleri yapılmalıdır.

Kamuda İstihdama Katılım

Görme engelliler kamuda görev alabilmek için sadece E-KPSS 'ye odaklanmamalı, KPSS sınavlarına da girme gayreti göstermelidir.

Mevcut durumda kamuda oldukça fazla görme engelli vardır. Bunlar E-KPSS üzerinden geldiğinden kota kadroları doludur. Bazı görme engelli kamu çalışanları bürokratların bilgisizliğinden istifade ederek bilgisayar bilmediklerini söylemekte ve iş yapmaktan kaçmaktadır.

Bürokratlar ise görme engelli personele hangi işleri yaptırabileceğini hangi eğitimleri nasıl verdireceğini araştırmamaktadır.

Bunlar hakkında çözüm geliştirmemektedir. Kamuda açılan kadrolar genellikle düz memur ve hizmetli kadrolarıdır.

Mühendis, sosyolog, psikolog gibi teknik kadroların daha fazla olması gerekmektedir.

Sonuç olarak, engelli vatandaşların tüm alanlarda haklarını korumak ve diğer vatandaşlarla eşit şartlarda hizmet alabilmesini sağlamak için var olan kanun, yönetmelik, genelgelerin işlevsel olarak uygulanması gerekmektedir.

Bu bağlamda toplumsal bilincin ve farkındalıkların geliştirilmesi yönündeki çalışmaların çok yönlü olarak yapılması gerekmektedir. Yasal düzenlemelerle de fırsat eşitliğini güvence altına almak ciddi önem arz etmektedir.

Engelliler açısından sunulan hizmetlerin nitelik ve niceliğinin, ulaşılabilirliğin artırılması, fırsat eşitliğinin sağlanması erişilebilir yaşam sunan olanakların oluşturulmasının, fiziksel ve sosyal bariyerlerin ortadan kaldırılabilmesiyle ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Engellilerin toplumsal değişimim temel katalizörlerinden olabileceği, böylece kapsayıcı, sürdürülebilir ve dirençli bir topluma evrime sürecini hızlandıracağı unutulmamalıdır. Bu nedenle ülkemizde her alanda erişilebilirliği arttıracak yeniden yapılandırmaların ve sağlanacak ek hizmetlerin, toplumumuza sanıldığından çok daha fazla getirisi olacaktır.